

Nicolae Turtureanu

DE LA MUNTE... LA MARE*

(Între două lumi)

Începând de prin anii '70 (secolul trecut!) mergeam în concediu, aproape vară de vară, la Casa Scriitorilor de la Valea Vinului, cătunul minier din Munții Rodnei. Locul – o fântână săpată în munți de mâna lui Dumnezeu. Coline dulci, pline de zmeură, se prelungeau spre Inău sau spre Călimani. Zilele însorite, călduroase, erau stropite brusc de ploii cotropitoare, binefăcătoare. Câteodată, însă, ploua două-trei zile, iar umezeala și frigul îți pătrundeau în oase. Atunci apelam la „lemnele domnului Cîmpeanu, starostele Casei. Negricios, sfrijit și taciturn, îmbrăcat mai mereu în negru, domnul Cîmpeanu părea mai nimerit să conducă un stabiliment de maici, decât o casă cu scriitori – simandicoși, arțăgoși, mofturoși. Dar se descurca și aici admirabil. La el găseai, la nevoie, o cafea adevărată (ați uitat de nechezol?), un coniac 5 stele sau o votcă rusească (ori poloneză), o sticlă de vin bun. Mâncare era din abundență, chiar se revărsa. Se revărsau, îndeosebi, imensele porții de paste făinoase („melcișori“) ce însoțeau, aproape invariabil, ca garnitură, fripturile sau cărnații à la Cluj, și aceștia greu de digerat. „Iar ni s-a făcut mâncare pentru porci“, ricana doamna (cu adevărat!) Ada Orleanu, împingând farfuria într-o parte... Melcișorii, strânși de pe la mese în hârdaie, luau calea porcilor și a purcelușilor, crescute unde în fundul curții, în niște cotețe bine mascate. Legal și igienic, domnul Cîmpeanu n-avea voie să țină porci... la Casa Scriitorilor, dar și Sanepidul și conducerea Uniunii se făceau că nu văd. Poate că erau, cumva, „unși“?

La bucătărie, trona soția domnului Cîmpeanu, o femeie ce nu depășea cu mult 120 de kilograme. S-ar părea că, după principiul vaselor comunicante, pe măsură ce soțul pierdea în greutate, soția asimila tot, și ceva pe deasupra. Dar și cele mai pretențioase doamne nu puteau să nu-i recunoască supraponderalei bucătărese arta prăjiturilor, îndeosebi a budincilor – niște calupuri uriașe, care ți se topeau în gură...

Frecventau Valea Vinului mai ales scriitorii care nu aveau prea mulți bani – costurile, acolo, fiind permisibile – și/sau care căutau un loc liniștit, unde să-și desăvârșească opera... Era o lume pitorescă, amestecată, un fel de han intelectual al Ancuței. De la an la an ne-am făcut un cerc de prieteni și știu că așteptam cu nerăbdare momentul revederii. Bucureștenii și clujenii dominau „scena“. Ada Orleanu – o doamnă care emana indicibilul parfum de civilitate interbelică; Elena Lordache (soția lui Vladimir Streinu), autoarea unui roman-fluviu, imposibil de citit: Frida Papadache, matusalemică, înfășurată în rochii suprapuse, ca o ceapă (răutăcioși, o alintam, între noi, „soacra lui Moș Crăciun“); Stela Covaci, bovarică, tânjindă; Gabriela Adameșteanu, singuratică, mereu scriindă; Adi Cusin, cu ul-

tima soție; Ion Covaci, cu Rodica Toth („Tot Rodica e de vină!“); Mihai Cantuniari (despre care va mai fi vorba); Cezar Ivănescu, fără bastonul cu care umbla prin București; Ion Drăgănoiu, „Drăgă“, topit după o votcă; Ulici, regele ludens-ului; Pucă sau Pîcă? – imposibil de identificat; Pavel Aioanei, fără bani, fără bagaje, fără haine (îi dădea fiecare cât, ce putea); Teohar Mihadaș (îi rezervăm un capitol aparte), Petre Bucșa, bucșit de umor... ardelenesc; Negoită Irimie, „Nego“, „mut ca o lebădă“, victimă a pocheriștilor de sezon; Marian Papahagi, proaspăt întors de la *Academia di Romania*, doldora de povestiri mediteraneene; cei doi Ioni ai criticii literare clujene, Lungu/Oarcăsu; Nae Prelipceanu, la fel de nesfârșit (când i-a apărut volumul *Degetul de gheață*, i-am făcut cadou acest catren: „La postul de prim ajutor/ s-a prezentat un autor / înalt și slab și pal la față,/ tăiat la... degetul de gheață“); Titus Vișeu, plin mereu de umor, imitator vocal al lui Păunescu și-al lui... Ceaușescu; și alții. De la Iași eram mereu în aceeași „serie“, Cătălin și Carmen Ciolca, Sandu și Cici Călinescu, cu frumoșii lor copii, Roxana și Andrei; uneori ne intersectam cu Mircea Radu Iacoban, victima mea sigură, dar nu singură, la șah... În vacanță fiind, M.R.I. își dădea jos masca (în plus!) pe care o purta prin Iași (în împrejurări oficiale), fiind sociabil, ludic, săritor la nevoie. Odată, în plină criză de benzină, ne-a dus cu mașina, pe mine și pe soția mea, de la Valea Vinului pînă la Ilva Mică, de unde luam trenul spre Iași. Amicii clujeni, pe care îi solicitasem, s-au de... robat, au ridicat din umeri, că n-au benzină, deși unii dintre ei se descurcau la fel de bine ca M.R.I.

Mineriade...

Cei mai mulți scriitori veneau împreună cu familia. Se formaseră adevărate clanuri: fii și fiice, nurori și gineri, nepoți, bunici, unchi și mătuși „conlucrau“ la o atmosferă despre care n-aș spune că era chiar favorabilă creației, ci mai degrabă procreației. Divulg faptul – pe care el însuși îl reiterează cu bărbătească mândrie – că aici și-a conceput Lucian Vasiliu copilul Cezar, „Cezar cel mic“ – față de nașul său, „Cezar cel mare“, Ivănescul.

Cezar, Ion Covaci, Adi Cusin erau în „bucuria copiilor“: îi luau cu ei în excursie, pe Inău, le făceau focuri de tabără, le spuneau tot felul de „povești“ și mai ales le organizau niște meciuri de fotbal cu băieții din sat, de mai mare dragul. Și ambiția. Aceste meciuri între „Scriitori“ și „Săteni“ erau întotdeauna aprige, gălăgioase și jucate pînă la epuizarea ambelor tabere. Se punea mult suflet și multă încrâncenare, mai ales din partea localnicilor – copii, tineri –, care nu vroiau să se dea bătute de niște orașeni veniți de-aiurea, să fie „umiliți“ pînă și la fotbal. O rezervă, un rictus, un răspăr plutea în aer, aici, față de „pensionarii“ vilei, care trîndăveau la soare sau

* Din volumul *Trafic de influență*, în curs de apariție.

hălăduiau pe coclauri, în timp ce ei, „oamenii muncii“, munceau cu adevărat, își câștigau cu sudoare pâinea cea de toate zilele, nu ca niște scârța-scârța pe hârtie... Buna-cuviință îi oprea să-și reverse năduful, dar incompatibilitatea, inadecvarea între „noi“ și „ei“ erau perceptibile.

Odată, în cursa minieră fiind (singurul mijloc de transport de la Rodna la Valea Vinului), un ortac s-a luat de noi. Eram, ca de obicei, cu Cătălin și Carmen, plecasem de la 5 dimineața din Iași, schimbam, la Ilva Mică, trenul cu un autobuz, autobuzul cu o cursă minieră. Plini de bagaje, lichefiați de căldură și de oboseală, aveam, totuși, un deranjant aer vilegiaturist: noi intram în concediu, iar minerii-n șut. Ortacul, la început, nu ni se adresa direct, vorbea așa, aluziv, despre unii oameni „aranjați“, spilcuiți, cărora – ce le pasă? își pun mâna-n fund și pleacă la odihnă, nu-i de ajuns că s-au odihnit tot anul... Văzând că nu reacționăm, se ambala, își sporea provocările și acuzele, nevrând altceva decât să ne umilească. Eram ca niște șoricei prinși în cursă, în cursa minieră. Ceilalți ortaci nu ziceau nimic, asistau tăcuți – și satisfăcuți? – la rechizitoriu. Până când unul dintre ei – poate le era șef – a intervenit: „Da' mai lasă oamenii în pace! Ce te iei de oameni? Ce-s vinovați ei? Fiecare cu ale lui“. Și nimic mai mult, nimeni n-a mai scos nici o vorbă, până am fost deversați în fața Vilei.

Acest incident a fost însă unicul. Altminteri, ne întâlneam aproape zilnic cu oamenii locului, ne dădeau sau le dădeam binețe, stăteam de vorbă și mai făceam și un mic comerț „de graniță“: femeile și copiii ne aduceau, cui dorea, lapte, brânză de vaci, ouă, afine, mure, dar mai ales zmeură, colinele din jur gemeau de zmeură. Ne povățuiau, când mergeam la zmeură, cum să nu dea ursul peste noi sau noi peste el: „La zmeură trebuie să vorbiți tot timpul, să cântați, să fie gălăgie, altfel dați nas în nas cu ursul“... Era să și dăm odată, i-am și văzut, ursoaicei, spinarea ondulându-se prin zmeuriș, și-am coborât muntele cu o viteză de care, eu unul, nu mă credeam în stare. Ursoaica, acompaniată de ursuleții ei, a fost, cred, foarte mulțumită că a scăpat de concurență...

Ziua, minerii nu erau de văzut prin sat: dacă nu se aflau în mină, sau în cine știe ce sanatoriu, îi întâlneai prin cârciumile din Rodna, bine aprovizionate și, mai ales, bine „populate“. Când toată țara era cartelată și austerizată, la Rodna – probabil și în alte localități miniere – mai găseai bere (românească dar și străină!), votcă, țigări și rom „Havana“, ba chiar și câte-o sticlă de „Johnnie Walker“, prăfuită, uitată într-un raft. Pâinea, zahărul, uleiul, carnea, ouăle puteau fi cumpărate „la liber“, fără cartelă; dar, desigur, în cantități „rezonabile“. Unii bucureșteni și clujeni, mai „incartelați“ decât ieșenii, își făceau provizii, umpleau frigiderule de la Vilă cu produse consumabile, pe care, la încheierea sejurului, le cărau la reședințele lor de toamnă-iarnă. Dar în '88-'89 Ceaușesc a înfărcat bălaia, nu se mai „băga“ nimic la liber, dispăruseră și băuturile și țigările străine; trebuia să fii „pe fază“ ca să bei până și o bere autohtonă, călăie, că setea era mare, nu mai așteptai să se răcească.

Stam uneori, cu unii mineri, la un pahar de vorbă. La cârciumă, diferențele, de orice fel, se „armonizează“. Se arătau ortacii „oameni dintr-o bucată“, dintr-o bucată pe cât de – vorba cronicarului – iute la mânie, pe atât de friabilă. Exasperați sau doar turmentați, puteau să te ironizeze, chiar să te jignească. Dar îi iertai, când vedeai cum vor arăta mai târziu, peste 5-10-

15 ani, sau doar peste un an-doi. Căci imaginea lor din viitor, „devenirea“ lor și-o dădeau *umbrele* care se puteau zări prin ferestrele larg deschise ale Spitalului din Rodna. Acolo, de fapt, cu un astfel de miner am vorbit, la cea dintâi venire a mea la Valea Vinului. Spitalul – o clădire tip „vagon“ – era situat (oare mai este?) chiar la răscruce de drumuri, în locul de unde trebuia să luăm cursa spre Vilă. Avea în față un stejar generos și, sub el, o bancă. Pe bancă stătea, în acea zi, un bărbat cam de 60-65 de ani (am apreciat eu), îmbrăcat într-o pijama mult mai largă decât alcătuirea lui. Era o căldură ucigătoare și n-aveai unde să te adumbrești. Bărbatul a văzut că eram toropiți de caniculă și ne-a îmbiat să stăm pe bancă, el dându-se mai spre margine. Ne codeam. „Nu-i contagios, ne-a spus, deși noi habar n-aveam despre ce spital și despre ce fel de bolnavi e vorba. Asta nu-i boală care se ia. Fiecare și-o duce singur, până la capăt. Și capătul e întotdeauna aproape“, a adăugat, arătând cu mâna spre siluetele care „pluteau“ prin camerele spitalului. „Îi vedeți? Ei sânt aproape gata. Eu – mai am...“ Vorbea calm, fără nici o schimbare de ton, ca un reporter care relatează o procesiune funebră: „E boală grea, mineritul. Și se termină într-un singur fel. Dar noi, aici, sântem obișnuiți. Așa ne-am născut, mineri din tată-n fiu, așa o să murim“.

N-avem comentariu. Ce-am fi putut spune? „Mie ce vârstă-mi dați?“ ne-a tatonat, mai mult cu privirea decât cu vorba. „Știu eu? Vreo 60-65“, am spus vârsta pe care i-o pusesem în gând. „Am 48 de ani, domnule dragă, sau tovarășe, să nu te superi dumneata. Vezi? – și-și scutură bluza pijamalei, în care putea să mai încapă unul ca el. Asta face mina din om...“.

L-am mai întâlnit în vara următoare, în același loc. Ne-am salutat și am stat de vorbă, ca niște vechi cunoștințe. „Ce mai face lașul?“ ne-a întrebat – și ochii îi luceau ca niște particule de uraniu. Apoi, în anii ce au urmat, nu l-am mai văzut.

În fiecare an, în prima duminică din august, se sărbătorea Ziua Minerului. Sărbătoarea ar fi trebuit să aibă loc la început de decembrie, de Sfânta Varvara, ocrotitoarea minerilor, dar nici nu se putea visa la așa ceva într-un stat ateist. În acea zi, PRIMUL MINER AL ȚĂRII – își însușise și această întâietate! – le ardea ortacilor un discurs radio-televizat, îi ridica la rangul de eroi, îi îndemna (ca, de altfel, pe toți „oamenii muncii“) „să ducă țara pe noi culmi de progres și civilizație“, iar pe la orele amiezii, le dădea liber la mâncare și la băutură. Scăpase cel puțin o dată din mâna minerilor din Valea Jiului, care îl sechestraseră, iar de atunci era prevenitor, nu prea se mai ducea în mijlocul lor, îi momea de la distanță cu mici și bere. Și mai era sticla de lapte, pe care o primeau zilnic. Dacă-i invidiam pentru ceva pe mineri – și pe tipografi, cu care mă întâlneam săptămânal, ca redactor de revistă – era acea sticlă de lapte. Înghițeam în sec, la tipografie, când muncitorii își beau lăpticul. Pentru mine era o adevărată performanță – primeam felicitări în familie! – când reușeam să vin acasă cu o sticlă-două de lapte. De obicei, când ajungeam eu, pe la 5-6 dimineața, la (F)alimentara, coada era de mult constituită, sacoșele – chiar fără proprietari alături – orânduie în șir indian și-atât îți trebuia: să încalci regulamentul de ordine exterioră, să te bagi peste rând, că intrai în moara minunaților noștri bătrâni strângători, a bunicuțelor fără somn, a femeilor „din casă“, a țătelor de mahala care – nu știu cum se făcea – locuiau chiar în centrul orașului. Sau ați uitat? Ei sânt din aceeași tagmă cu cei care, în '90, când cu „Piața Universității“, au strigat „Moarte

intelectualilor!“ și le-au dat o mână de ajutor minerilor – „dar parcă aceia erau mineri?“, s-ar fi întrebat ortacul meu de la Rodna – întru eliberarea Capitalei de „elementele legionare, fasciste“, cum îi numea „comunistul de omenie“ Ion Iliescu pe tinerii care n-au apucat să moară la Revoluție și nici să afle „cine-a tras în noi/ după două’s doi“. Ei sânt nostalgicii „iepocii“, votanții nesmintiți ai trandafirilor iliescieni, trandafiri ce, acum – vorba cântecului – „s-au ofilit în glastră“.

Deosebirea între cele două „iepoci“ este că, pe atunci, aveam (cât de cât) bani, dar n-aveam ce cumpăra; acum avem ce cumpăra, gărlă! dar n-avem cu ce. E o schimbare!

În august '89, ziua Minerului, pentru ortacii din Bazinul Rodnelor, s-a sărbătorit pe un tăpșan de lângă Valea Vinului. Aproape toată suflarea locului, inclusiv cea scriitoricească, s-a dus la petrecere. La Vilă am rămas numai eu și, un timp, Mihai Cantunari. Stam amândoi pe terasă, dar la mese diferite, eu îmi sorbeam cafeaua, el – ceaiul și schimbam vorbe-n doi peri despre evenimentul zilei. Era – și este – domnul Cantunari un tip de o perfectă civilitate, un *homo faber* care ne impresiona (i-o spun acum) prin modul cum se abstrăgea desfășurării ludice și trâncănelii din juru-i, văzându-și, imperturbabil, de traducțiunile lui (admirabile). Când, totuși, atmosfera se încingea, datorită diverselor „jocuri și concursuri“, stropite cu alcooluri, iar orele erau cam prea înaintate, domnul Cantunari își lua „bagajele“ și se retrăgea în cameră, spunându-ne politico-s-insinuant: - Noapte bună !... Cred că n-a avut niciodată vreun schimb de replici mai în răspăr cu cineva; cu domnul Cantunari nu puteai să te cerți, pentru că el însuși nu certa pe nimeni, nu ridica tonul. Tot așa, doamna lui și copiii, modelați – toți – dintr-o materie fluidă, lipsită de asperități, odihnitoare.

După un timp, Cantunari a zis că pleacă și el până în vale, la petrecere, „să-și reîntregească familia“. Am rămas singur, cum și dorisem, și m-a cuprins, nu știu cum, un fel de jale, amestecată cu o neputincioasă revoltă. O parte din mine – cea ludică – ar fi vrut să fie acolo, la tãmbãlãul de pe tãpșan (mãrturisesc cã atunci, ca și mai târziu, nu duceam la ureche, iar atmosfera literar-bahicã mã ademenea). Cealaltã parte se opunea, refuza; chiar și participarea la o astfel de agapã, cu voie de la cârmuire, mi se pãrea un compromis, o acceptare a marasmului în care ne scufundasem, parcã, definitiv. Și totuși, mãmãliga fierbea, nu dãdea încã în clocot dar începuse sã bolboroseascã.

Curajul de-a privi

Cu două săptămâni înainte, în iulie '89, într-o zi, la orele amiezii, când scriitorii se întorceau de la plajă, au descoperit, în holul vilei, o mică expoziție și pe autorul lor, fantastul, ingeniosul grafician Mihai Stănescu. Caricaturile, de ultimã orã, fuseserã copios „recenzate“ la „Europa Liberã“, conținutul lor îmi era oarecum cunoscut. Cu atãt mai mare era tentația de a le vedea *live*. Artistul – care descinsese incognito „la scriitori“ – își „vernisa“ desenele cui dorea sã le vadã, trecãndu-le din mână în mână. Caricaturile erau, bineînțeles, „subversive“. Dar nu toți aveau curajul de a privi, unii, când vedeau la ce făceau aluzie („alimentația rațională“, cozile, „raționalizarea“ benzinei ș.a.m.d.), se debarasau repede de desene, parcã ar fi fost purtãtoare ale unui virus periculos. Împreună cu cei câțiva scriitori care, totuși, ne-am permis bucuria receptãrii, pãream

noi înșine personajele unei viitoare caricaturi: priveam, zãmbeam, vorbeam mai mult prin semne (doar și desenele erau *no comment*...). Suspiciunea față de „aproapele“ îl făcea pe fiecare sã se întrebe: „Dacã mã va turna cineva cã am admirat caricaturile lui Stãnescu?“.

Într-o altã zi, dupã prãnz, leneveam la balconul garsonierei, când l-am reperat, pe terasã, pe Dan Deșliu. Poetul – care în tinerețe, ehei!, scrisese *Minerii din Maramureș* și fusese coplesit de lauri – se revizuiuse între timp, dupã decepțiile succesive pe care i le-a oferit comunismul mult lãudat. Ba mai mult, îi trimisese o scrisoare deschisã, în raspãr, *Tovarășului*, își depusese carnetul de partid și devenise persona non grata. Deși era consemnat la domiciliu, i s-a permis, totuși, sã vinã la mare, dar nu la Casa Scriitorilor, ca sã nu tulbure, doamne-fereste!, mințile fragede ale acestora. Nici un pericol, aș zice, întrucãt – vorba Otiliei Cazimir – „prieteni mei, scriitorii“, cum dãdeau cu ochii de el, se speriau ca de o nãlucã și o ștergeau... românește. (Nu altfel se întâmplase, cu 10 ani în urmã, în „cazul Goma“ sau în „cazul Dorin Tudoran“. Nu altfel se întâmpla la Iași, cu Dan Petrescu, sau la Cluj, cu Doina Cornea). Acum, câte unul, surprins sã-l descopere pe Dan Deșliu acolo, pe terasã, îl saluta în grabã, dar cei mai mulți se făceau cã nu-l vad. Frica este una din realizãrile de aur ale „iepocii“, nici nu-i de mirare cã dizidenții erau evitați. N-am atãta cenușã cãtã mi-ar trebui, sã-mi torn în cap, pentru lașitãțile mele.

Am urmãrit vreo jumãtate de orã scena, cãt amuzat, cãt intrigat. Apoi am coborãt și m-am dus la Dan Deșliu. I-am spus cine sânt (nu ne cunoșteam decãt din scris), l-am întrebat ce mai face, cu un anume înțeles. Mi-a raspuns neted: „Am întâlnire aici cu domnul Dimisianu, dar am venit mai devreme“. Probabil cã atunci reușise sã scape de „urmãritor“, de securistul care îl supraveghe; dacã nu cumva chiar acesta îl învoise... Și pãnã a veni Dimisianu, și dupã aceea, am bătut cãmpii, pe fel de fel de teme literare, fãrã nicio legãturã cu realitatea imediatã, stringentã, presantã. Bãnuiam cã pereții terasei – un fel de „poianã a lui locan“, unde stãteau la taclale scriitorii – aveau miraculoase calitãți de înregistrare a sunetului. Sau poate era încã una din prudentele paranoide care ne bãntuiau. Oricum, cãt am stat acolo, dar și mai târziu, m-am simțit confortabil, parcã ispășisem un pãcat.

Cu Dan Deșliu m-am mai întâlnit în vara urmãtoare, tot la Casa Scriitorilor de la Neptun. Pãrea acum, dupã „schimbarea la față a României“, mai „încolțit“ decãt cu un an în urmã. Și tot așa, mulți îl ocoleau. Intrase în polemici, se despãrtise – sau fusese respins – de unii cu care se aflase, în ultimii ani, de aceeași parte a baricadei. Era ca un lup singuratic, aș fi zis, dacã n-ar fi avut în preajmã o tãnãrã doamnã și un bãiețel de 6-7 ani, asupra cãrora își revãrsa, succesiv, umorile și tandrețurile.

Și mai era, în '90-'91, un lup singuratic acolo, la mare: D.R. Popescu. Și pe el îl ocoleau toți. Fusese debarcat de la șefia Uniunii, de altfel predase „cheile“ fãrã nici o opoziție și, cred, fãrã nici un regret. Sau cu regretul cã funcția îl obligase la compromisuri pe care, altminteri, nu le-ar fi fãcut. Mi s-a pãrut o intrare în normalitate când – prin prin '94-'95? – D.R.P. a primit Premiul Uniunii Scriitorilor. A fost o probã cã – vorba lui Manolescu – „literatura nu are culoare politicã“, valoarea trebuie recunoscutã și rãsplãtitã dincolo de opțiunile sau rãtãcirile autorului. Dar atunci, în '90, cei ce „îi duseserã tava“ lui D.R.P. se strãduiau sã i-o ducã lui Mircea Dinescu și era de

tot caraghioslâcul să-i vezi pe funcționarii Uniunii – de la colonelul Traian Iancu, rechemat de la vatră, până la bucătarul șef, dar și pe unii scriitori - făcându-se preș în fața noului președinte. Cu care, doar cu un an în urmă, se trăgeau de șireturi... Iar Dinescu abia dacă îi băga în seamă. Nu mai era homo ludens, saltimbancul simpatic, din anii precedenți, când improviza tot felul de jocuri și concursuri cu copiii, de se țineau scai de el; devenise sobru, acru și inabordabil, de parcă înghițise un băț, cu sare amară. Tot așa, Nicolae Manolescu nu mai avea timp și nici dispozițiune să stea seara, la politicele, pe terasă, unde discuțiile erau confiscate, acum, de Nicolae Breban, cu langajul lui arborescent, cuceritor și inepuizabil, sau de Marius Tupan – Dumnezeu să-l odihnească - mereu în vervă polemică. Manolescu își depusese candidatura la președinție (a țării, nu a Uniunii), scria editoriale, dădea interviuri, își pregătea campania și abia dacă era văzut o dată, de două ori pe zi. Deși îl simpatizam și l-am fi votat (aproape) toți, nu puteam să nu-l ironizăm (din păcate, în absența lui), pentru modul cum luase distanță față de... muritorii de rând. Într-o seară, târziu, ambalându-ne în acest (ne?)vinovat joc, o distinsă poetă, excedată de faptul că Manolescu ne/o ignora, a imaginat un scenariu de întâmpinare a viitorului președinte, după modelul cunoscut. Fiica poetei, stimulată de maică-sa, a început să recite, în hazul general: „Bine-ați venit în mijlocul nostru, mult iubite și stimate domnule Nicolae Manolescu...”. Din fericire, Manolescu n-a ajuns – după ce s-a lăsat de politicele – decât președinte al Uniunii Scriitorilor. Adică ceea ce i se potrivește cel mai bine. Cât despre modul cum funcția trage un fel de cortină despărțitoare (protectoare?) între „emanat” și cei din jur, ca și despre efectul căderii din demnități, s-ar mai putea glosa.

Greu abordabil, prudent ca un diplomat, plin de povara incalculabilă a funcției mi s-a părut Eugen Uricaru, cât a deținut președinția Uniunii. Funcția – sau ce? – îl învățase să pună distanță între el și ceilalți. La o agapă de la Casa Pogor, unde fusesem invitat, nu mai eram „Nicu”, cel de la sejururile petrecute la Neptun sau la Valea Vinului, mi se adresa doar cu „domnule Turtureanu”... Ostentativ, îl apelam în continuare „Eugen”, în timp ce ceilalți comeseni nu pridideau cu „domnule președinte”-n sus, „domnule președinte”-n jos... N-a trecut multă vreme și a venit și „josul”...

Doar Laurențiu Ulici s-a comportat ca un om normal, egal cu el însuși, cel dintotdeauna, fără gomoșenii, inducând ideea că a ajuns acolo, în fruntea breslei, spre a lucra într-unul mai binele acesteia, nu spre a se acri sau îmbățoșa față de cei care l-au ales.

Dar să ne întoarcem, în august '89, la Valea Vinului. Rămas singur la Vilă, am scris un text, intitulat *Spor de pericolitate (reportaj)*, pe care îl reproduc aici nu pentru valențele lui literare, nici pentru a arăta cât de curajos eram, ci întrucât ilustrează o stare de spirit, ca și maniera esopică, aluzivă, pe care o foloseam – eu și alții – spre a face textele pasabile la cenzură: *De ziua minerului / am coborât eu în abataj / mi-am luat un pix / cât un picamer / și-am băut o cafea de mare tonaj. // Voi depăși toate normele / mi-am spus (în surdină) / începând cu norma de protecție a muncii / am să scriu un poem / ca o floare de mină / pe care să-l admire / și adulții / și pruncii. // Pare-mi-se eram într-o mină de aur / curând voi fi cel mai bogat poet / îmi*

spuneam / luând în coarne / muntele / ca un taur / omnipotent / aruncând un jet de cuvinte / și încă un jet. // În întunericul strălucitor / luna își arcuia picioarele / prin fustanela unui nor / undeva / în Țara de Foc / răsărea soarele / pentru decor. // Eu foram tot mai adânc / câtă zgură ! / cât efort / ca s-ajungi la filon / aproape ca-n literatură / dai totul / pentru un oximoron. / Pe la prânz / m-am reîntors în natură / la iarbă verde / lumea chefua / mici și bere / respirație gură la gură / dragoste la prima vedere. // Numai eu / – salopetă, lămpaș / și un mers ca-n hipnoză / repetându-mi (în gând) / dacă am silicoză?! // Sub cămașă / pitit / un poem (24 carate) / le-am cerut / stingherit / totuși demn / de noi fapte / - „Dați-mi sporul de pericolitate / și o cană de lapte !”

„Reportajul” a apărut, în octombrie, în revista „Cronica”. Două aceea, n-am mai publicat nimic. M-am autosuspendat. Aveam o rubrică, *Uimiri*, dar mi s-a părut indecent să mai public texte fără nici o legătură cu realitatea imediată (citibile și acum, de altfel), când în jurul nostru cădeau zidurile comunismului, iar în România continua marea nerușinare a (in)cultului personalității.

Nepoata lui Mihadaș

În ambianța de la Valea Vinului m-am împrietenit cu Teohar Mihadaș, mai bine zis eu (și ceilalți) îi căutam compania, dumnealui fiind cu vreo 20 de ani mai în vîrstă ca mine. Avea o biografie densă macedo-românul (născut în Munții Pindului), făcuse *canalul*, fusese ostracizat și marginalizat (toată această experiență dramatică se poate afla în *Drumul spre Emaus*, carte apărută după '89), dar se arăta, la cei vreo 70 de ani ai săi, falnic și viguros, emanând un umor stenic, o ironie mușcatoare, cînd era cazul. El a introdus în cercul nostru numele... conspirativ (și atît de transparent!) Pazvante, pentru Ceaușescu. „Ce mai face Pazvante?” „Ce năzbătii a mai făcut Pazvante?” erau întrebările cu care ne întâmpina aproape zilnic.

De la o vreme, Mihadaș a început a fi vizitat de o nepoată din Rodna (cum ne-a prezentat-o el), o „fătucă” de 18-19 ani, frumoasă coz, care rămânea la el 2-3-4 zile, uneori o săptămână. „Nepoata lui Mihadaș” făcea de-acum parte din peisaj. Nouă, bărbaților, ni se cam scurgeau ochii după ea, dar *unchiul* o supraveghea cu strășnicie. De altfel, în acele zile, cei doi apăreau rareori, doar la masă, sau se izolau undeva, într-o poiană. *Unchiul* o pregătea pentru admitere la facultate.

Poate că unii din tabără știau sau bănuiau ceva, dar pentru mine, pentru noi, ea ar fi rămas *nepoata*, dacă într-o vară nu ne-am fi gândit să-i facem acesteia o vizită acasă, la Rodna. Când plecam spre Iași, trebuia să așteptăm 3-4 ore, în Rodna, un tren local sau o cursă minieră, ca să ne ducă la Ilva Mică. De obicei, stam la marginea șoselei, sleiți de căldură și de sete, sperând la un „ia-mă, nene”, dar rareori aveam noroc, întrucât începuse „criza benzinei” (încă una din trăsăturile lui Pazvante). Așa că, atunci, ne-am decis să mergem la nepoata lui Mihadaș. Fata nu era acasă, ne-a întâmpinat mama, o femeie de vreo 45 de ani, pe chipul căreia se puteau citi liniile de frumusețe ale fiicei. I-am spus cine sîntem, de unde venim și încotro plecăm, iar femeia ne-a primit cu toată bunăvoința. „Mai trec scriitorii pe la noi, domni, doamne, pe care fata îi vizitează și la Valea Vinului, doar scrie și ea poezii. Oare o s-ajungă poetă?” ne-a întrebat, cu speranță în glas. Nu-i citisem decât o singură dată câteva texte, pe care mi le-a arătat într-o zi când unchiul era

Alte măști

plecat (primise un telefon „urgent“) iar fata ieșise, pe „Înălul lui Blaga“, la plajă. („Înălul lui Blaga“ este o stâncă de vreo 4-5 metri, situată chiar în coasta vilei, pe care poți urca, pe o cărăruie, făcând un mic ocol. „Mă duc pe Înălul meu“, zicea Blaga, în anii senectuții, când venea la Valea Vinului. Rămăsese singurul munte accesibil pentru el).

„Dar unchiul ce zice?“, i-am întors ochioasei mame întrebarea, ca să scap de un răspuns direct. „Unchiul? Care unchi?!“ s-a uitat la noi, mirată, femeia. „Cum, care? Unchiul Teohar. Mihadaș“, am precizat eu. „Îl știu pe domnu' Mihadaș, ne-a vizitat de vreo două ori, o pregătește pe fată pentru facultate, o mai ajută și cu poeziile. V-a spus ea că-i este unchi?“ „Nu ea, el. Ne-a spus că-i e nepoată“.

Mi-am dat seama, brusc, că vorbisem prea mult, îmi scăpase păsărica. Soția m-a săgetat cu o privire care parcă voia să-mi spună: „Dacă nu taci din gură...“. Am încercat să dreg busuiocul: „Știți, doamnă, fata mai vine pe-acolo, pe la Casa de creație, sânt ședințe de cenaclu, se discută despre literatură, e un mediu prielnic pentru o începătoare. Domnul Mihadaș a luat-o «sub aripa sa ocrotitoare» (na, că citam și-un vers dintr-un cântec la modă). Ea-i tânără și lumea-i rea...“. „Așa e, a admis femeia. În ziua de azi...“.

Și-am trecut la alte cele. Gazda ne-a ospătat cu lapte acru și pâine de casă, i-am vizitat acareturile, ne-am odihnit sub un umbrar și, la ora plecării, parcă ne părea rău că trebuia să ne despărțim. Dar, de!, călătorului îi șade bine cu drumul... Cum ne-am depărtat de poartă, doamna mea m-a și luat, dulce, la refec: „Întâi, ai făcut gafa. Pe urmă, ai încercat s-o dregi. Cum ai putut să scornești povestea aceea leșinată, cu cenaclul și cu ocrotirea?“ „Păi, ce să fac? Trebuia s-o reabilitez cumva, pe fiică și s-o redresez pe mamă...“.

În vara următoare abia așteptam să mă întâlnesc cu Mihadaș.

– Servus, unchiule ! I-am salutat, în stil ardelenesc. Ce-ți mai face nepoata? Vine la pregătire? Cum ai putut să ne păcălești în halul ăsta?

Bătrânului pirat i s-au luminat toate ridurile, de pe fața ca o arătură de toamnă.

– Dar ce vroiați să vă spun? Știi, dragul meu, de la o anumită vârstă, toate fetele îți sânt ca niște nepoate. O să vezi!

Văd.

Zait Marga-Doina - Peisaj

Colegul meu de la „Cronica“, Zaharia Sîngeorzan – Zahei, cum îi spuneam – nu era lipsit de un anume haz dacă treceai peste oportunitățile lui literare și peste bolovănoasa-i exprimare, orală sau scrisă, pusă (de el !) pe seama faptului că „așa se vorbește la noi, în Ardeal...“ Într-o vreme, era mereu „înțepat“ prin reviste pentru agramatisme și redundanțe, iar la „Serile Dialog“, de la Casa Studenților, George Pruteanu (care făcea un fel de revistă a presei literare), își etala întreg umorul pe seama bulimicului cronicar. (La o masă, la „Hanul Ancuței“, Zahei a înfulecat vreo 50-60 de sărmăluțe – în foi de viță, în foi de varză – spre uluirea lui D.R.P. și a celorlalți scriitori, care nu-i cunoșteau apetitul). Celor care îl înțepau sau îl blamau, el le răspundea cu o vorbă preluată de la Adrian Păunescu : „Las' să vorbească, să mă critice cât mai mulți. Află națiunea!“ Pe atunci nici nu mi-ar fi trecut prin cap („cap sec“, vorba lui Dincă-bate-bine) că supraponderalul nostru coleg (diabetic, săracul) este informator al Securității, pe listele căreia l-am aflat, cu stupoare. Dar, dacă aș fi colaționat oportunitățile lui (scria mereu despre scriitori cu funcții) cu faptul că soră-sa se căsătorise cu un francez și emigrase, cu faptul că nu „bârfea“ (ca noi) regimul și cu plecările lui în Italia (la invitația lui Iosif Constantin Drăgan!), poate că nu mi-ar fi căzut fisa... .

Un clinchet ar fi trebuit să aud de prin 1976 când, la o reducere de personal redacțional, Zahei a sărit din schemă, cu acordul (tacit) al întregii redacții. Pe atunci „Cronica“ încă mai era o revistă bătoasă și bine scrisă. Ne cam săturasem cu toții să suportăm blamul public, pentru „extravaganțele“ gramaticale, de topică și de logică din articolele lui Zahei, așa încât despărțirea venea fără regrete. Dar Zahei nu s-a lăsat, a pus în mișcare toate pilele (Laurențiu Fulga, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, D.R. Popescu, alte persoane invizibile) și a fost reîncadrat, în locul lui fiind... licențiată Magda Ursache (datorită unei greșeli de tipar, venită la țanc). Poate că atunci a făcut Sîngeorzan pactul cu diavolul, sub presiunea disponibilizării. Sau era mai vechi și tocmai de aceea a fost reangajat? Cine știe?

Oicum, prin '85-'86 a avut loc prima lui descindere în Italia, unde a lăsat urme greu de șters. De la Roma, vrând să se căpătuiască, i-a trimis o scrisoare lui Ștefan Baciu – poet din generația lui Virgil Ierunca – trăitor la Honolulu, în Hawaii, spunându-i că ar scrie o monografie despre el, dacă i-ar da 5000 de dolari. Baciu i-a scris lui Carandino, la București, întrebându-l ce-i cu acest Sîngeorzan, care-i cere atâția bani, crezându-l bogat, pentru o carte pe care el nu i-a solicitat-o... Carandino i-a trimis scrisoarea (lanțul slăbiciunii!) lui N. Barbu la „Cronica“, și astfel am aflat și noi, cei din redacție, despre „isprăvile“ lui Zahei.

O altă ispravă mi-a povestit-o Marian Papahagi, ilustrul italianist, unul dintre cei mai doxați critici ai generației „Echinox“ (pare-mi-se, l-am văzut și pe el pe o listă?...). Papahagi era profesor la Academia di Romania și, după o vacanță, când s-a dus la pensiunea unde, prin tradiție, „trăgeau“ românii, patroana l-a luat cu *mascalzone!* și a aruncat cu macaroane după el, spunându-i (țipându-i) că nu mai vrea să vadă pe acolo picior de român... Cine ne strică imaginea și trezise furia macaronarei? Nimeni altul decât tot „bietul“ Zahei, care plecase de la pensiunea doamnei Pipersperini (să zicem), fără să plătească...

După '90 (și după ce fusese pensionat medical, datorită faptului că aproape orbise) Sîngeorzan a devenit revendicativ, publicând (în *Curierul românesc* din Canada) texte vehemente împotriva altor... oportuniști de la „Cronica” (Andi Andrieș, Liviu Leonte, Ștefan Oprea), care l-ar fi persecutat și l-ar fi cenzurat politic... Dar a publicat și o admirabilă carte de dialoguri și scrisori inedite cu/de la N. Steinhardt, cu care se afla în corespondență de mai multă vreme și pe care îl vizita periodic. Întrebările puse Monahului de la Rohia, comentariile și cogitațiunile proprii dovedesc un spirit neliniștit, în răspăr cu încorsetările „iepocii”. Și întrucât în cărțile sale de critică literară – unde nu mai umbla ca un elefant printre porțelanuri – avea obsesia măștilor (ale autorului, ale personajelor) pot spune că Zaharia Sîngeorzan însuși a purtat mai multe măști, dar atât de bine încât, cel puțin una, n-a fost descoperită decât în arhivele secrete.

Deși a „nemurit” pe mulți, Sîngeorzan a murit singur, uitat de lumea literară, în apartamentul lui (ticsit cu cărți, ziare și reviste) din Piața Unirii. Cadavrul i-a fost descoperit de un ultim, totuși, prieten (Vasile Filip), la câteva zile după moarte. Sic tranzit...

Vivat Franz Josef!

Ardelean fiind, Zahei, cum spuneam, nu era lipsit, la un pahar de vorbă, de un anume umor. La nunta soră-si, ne povestea el, nuntă desfășurată la Feldru (comună devenită celebră prin faptul că aici a poposit Dimitrie Gusti, împreună cu echipa sa de cercetători etno-folclorici), Michel, mirele francez, se simțea cam stingher, căci puțini dintre meseni o „rupeau” pe franțuzește. Bătrînul Sîngeorzan, tată-socru, nu schimbă nici o vorbă cu mirele, iar Zaharia-fiul s-a simțit dator să repare impolitețea: „Spune-i și tu, tată, ceva, lui Michel, să nu creadă că ești supărat, că nu-ți place de el”. „Da’ ce să-i spun, că doar nu știu frâncenește?!”. „Spune-i doar atât: Vive la France!”. Mai apoi, mirele a fost adus în fața socrului, „care vroia să-i spună ceva”. Bătrînul, falnic urmaș al grănicerilor năsăudeni (dar fudul, acum, cu urechea) s-a ridicat în picioare și-a răcnit ceea ce știa el mai bine de pe vremea stăpînirii chezaro-crăiești: „Vivat Franz Josef!”.

Vara (dar și cu alte ocazii), Zahei mergea „să-mi încarc bateriile, la ardelenii mei”, întrucât la Iași se simțea, ca și Michel-franțuzul la nuntă, cam stingher. Îndeobște, scria despre scriitorii din Ardeal, cu care se simțea solidar, dar de care se și despărțea, dacă interesele (proprii) o cereau. Era encomiastic fără măsură și demolator, tot așa. Trebuia doar ca cineva – o autoritate literară – să dea tonul. Prin '70, cred (dar se poate verifica), I. Negoitescu lansase, în revista „Argeș”, un fabulos proiect de istorie a literaturii române, din care au și apărut, de-a lungul anilor, câteva fragmente. Istoria (nescrisă încă) a lui Nego a stârnit reacții, polemici. Revista „Cronica” a publicat o întregă pagină demolatoare, semnată de Z. Sîngeorzan și – ca să aibă textul greutate și... gir – de Corneliu Ștefanache, redactorul șef. În centrul paginii trona un nud antic, întors cu spatele spre cititor – aluzie „subtilă” la faptul că Nego ar fi fost pidosnic. Era și acesta un mod – dirijat din culise (Partid, Secu) - de a supune pe cineva oprobiului public, când nu aveai argumente literare: „Nu vedeți că e homosexual, cum o să scrie o istorie a literaturii române?!”.

Cînd Adrian Păunescu a apărut în B.P.T., cu o prefață în răspăr, a lui Eugen Barbu, Sîngeorzan l-a luat și el, pe Păunescu, la refec... Mai înainte, sau după aceea, a scris entuziast despre „bardul de la Bîrca”. Dar asta n-ar fi nimic. Pentru Adrian Marino avea un adevărat cult, revărsat în multe (și stufoase) pagini. Explicabile, dincolo de meritele incontestabile ale hermeneutului, și prin faptul că Zahei ar fi fost (nici acum nu știu dacă e adevărat sau ba) nepot al Lidiei Bote, soția lui Marino. Dar Marino nu se „înghițea” cu Piru, sau cu Zoe Dumitrescu-Bușulenga, sau cu Șerban Cioculescu, la care Sîngeorzan avea oarecare interese... doctorale. Așa că a început, în „Cronica”, un serial în care își demola idolul. Ocazie cu care Marino și-a încetat definitiv colaborarea la revista unde susținuse, încă de la înființarea acesteia, „Cronica ideilor literare” (ce va deveni cartea binecunoscută).

După 40 de ani...

Tot de la Zahei citire... Într-o vară, acesta călătorea, cu trenul Iași-Timișoara, spre Ardealul magic. „De la Suceava – mi-a povestit el la întoarcere – s-a urcat o doamnă, să fi avut 55-60 de ani. La un moment dat, după ce am conversat despre una-alta, doamna mi-a cerut voie să se uite și ea prin revista «Cronica», pe care o aveam la vedere. A răsfoit-o și apoi a citit, o dată, de două ori, grupajul de poezii. Erau versuri de Teohar Mihadaș, însoțite de o fotografie. Fotografia, mai ales, o fascina. «Eu îl cunosc pe acest domn, adică l-am cunoscut cândva, în tinerețe... Dumneavoastră îl cunoașteți?» m-a tatonat. «A, cum să nu, trăiește la Cluj, mi-e bun prieten». Doamna mi-a cerut adresa, telefonul. I le-am dat”.

În vara următoare, la Valea Vinului, amintindu-mi episodul povestit de Zahei, l-am iscodit pe Mihadaș: „Ce-i cu doamna aceea? Te-a căutat?” Machedonului i s-a luminat fața: „E o poveste de prin '41-'42, eram student la Filosofie, în București. Începuse războiul și s-a hotărât ca noi, cei rămași acasă, să facem recensământul populației. Eu și colegul meu Alexandru Husar am fost repartizați la Podu Iloaiei, lângă Iași. Ne-am găsit o gazdă și-am stat acolo vreo lună, că recenzam toată populația din zonă. Gazda avea o fată, o fătucă de vreo 16 ani, i-am căzut cu tronc. Și ea mie. Noaptea, fătucă se furișea la mine-n cămăruță. Credeam că părinții fetei nu observă nimic, până când, într-o noapte, când ne era lumea mai dragă, au deschis ușa și-au aprins lumina. Flagrant delict cu o minoră! N-au făcut scandal, dar mi-au spus, ferm și clar, că trebuie s-o iau de nevastă”. „Și?...”. „Am încercat, atunci și-n zilele următoare, s-o dau cotită. Vroiau să mă reclame, așa că, la plecare, am semnat un angajament: ne vom căsători imediat ce se termină războiul. I-am mai scris, apoi, fetei, de câteva ori, ca să întrețin iluzia, apoi, știi, valorile vieții... M-a redescoperit acum, după 40 de ani, datorită lui Zahei”. „Și v-ați întâlnit?”. „Da. Mi-a telefonat aici, la Valea Vinului. Ne-am dat întâlnire la Vatra Dornei, pe peronul gării”. „Și... cum v-ați recunoscut?”. „Am stabilit niște semne particulare, ca-n filme: un fulgarin pe mână, o eșarfă la gât... După ce am coborât din tren și călătorii au luat-o carencotro, rămăsesem pe peron doar eu și, undeva, la capătul peronului, o doamnă în vârstă, ce mai, o babă! Nu poate fi ea, îmi ziceam, pe măsură ce ne apropiam unul de altul. Dar ea era”. „Și?”. „Și ce? Am petrecut noaptea împreună, la un hotel”. „Și... a mers?”. „Știi, dragul meu, noaptea toate pisicile sânt negre”.